

О. Ю. Махненко

студ. III курсу економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова

спеціальність «Право»

Науковий керівник: к.ю.н., доц. О. О. Нігрєєва

«FAILED STATES»: НА ШЛЯХУ ДО ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ

В міжнародних відносинах досить багато питань, які є невирішеними, і навіть не знаходяться на цьому шляху. Одне з них – питання міжнародно-правового статусу так званих «неспроможних» держав. Актуальність даної теми полягає в тому, що у міжнародному праві немає чіткого регулювання цього питання. Йому приділяється досить мало уваги також у науці. Однак

існування таких держав вимагає від нас визначення їхніх прав, обов'язків та порядку взаємодії на міжнародному рівні.

Метою доповіді є вивчення такого явища, як «неспроможні» держави, визначення їх ознак та форм надання допомоги таким державам з боку міжнародного співтовариства.

Згідно зі ст. 1 Конвенції про права та обов'язки держав, що була прийнята 26.12.1933 на VII Міжнародній конференції американських держав, держава як суб'єкт міжнародного права повинна володіти такими ознаками, як: 1) постійне населення; 2) визначена територія; 3) уряд; 4) можливість вступати у відносини з іншими державами [1].

Крім того, треба зазначити, що на думку спеціалістів в області міжнародного права, держава повинна володіти не тільки 4 головними ознаками, а й іншими. Наприклад, держава не тільки володіє територією та населенням, але в силах здійснювати ефективний контроль над ними та забезпечувати правопорядок.

Держави, що не відповідають зазначеним вище ознаками отримали назву «failed states». Вперше даний термін був використаний в науковій статті Джеральда Хельмана та Стівена Ратнера у 1992 р. Згідно із нею, «failed states» – це держави, які неспроможні бути членами міжнародного товариства та крім цього втратили можливість управління власною територією через економічну нестабільність, хвилювання населення та інших причин [2, с. 18]. З цього визначення можна виокремити ознаки «неспроможних» держав: 1) втрата контролю; 2) економічна нестабільність; 3) порушення прав та свобод людини.

Є також і інші визначення, але всі вони в тій чи іншій мірі схожі. «Failed states» – «неспроможні» держави, що втратили контроль над своєю територією, населенням та не можуть забезпечити необхідні умови для проживання. «Неспроможні» держави є феноменом сучасного міжнародного товариства» – пише К'яра Джорджетті [3, с. 9].

В 2000 р. таке явище почали вивчати з різних боків, розглядаючи його як проблему міжнародного права та світового товариства. Адже «неспроможні» держави не можуть бути повноцінними учасниками міжнародних правовідносин, вони не приймають участь в світовій торгівлі, цим самим звужують права свого населення. Такі держави потребують допомоги з боку більш міцних держав.

На думку Томаса Гранта, державу можна віднести до «failed states» за такими критеріями:

- взагалі відсутній уряд, або він є, але не спроможний забезпечити виконання державою своїх обов'язків;
- не існую уряду, що може забезпечити правопорядок на всій території держави;
- в державі переважає хаос, а особиста безпека громадян не може бути забезпечена урядом на високому рівні;
- ці проблеми являють собою системний характер, і не пов'язані з стихійними лихами та природними катаклізмами [4, с. 52].

Одразу хочу зазначити, що проблема такого явища досить значна, адже мова не йде про держави, що є невизнаними, чи не існують. Юридично це самостійні держави, які були визнані на міжнародному рівні, але втратили контроль над економічними, політичними або соціальними питаннями та потребують допомоги міжнародного співтовариства.

Найбільш правомірним та ефективним механізмом такої допомоги є введення тимчасової адміністрації ООН (далі – ТА ООН), затвердженої Радою Безпеки ООН. На практиці вже відбувались такі випадки, коли ООН створила ТА ООН в Західній Гвінеї, Хорватії, Східному Тиморі, Камбоджі та Косово.

Перший випадок введення ТА ООН датується 1992 роком, коли Рада Безпеки та уряд Камбоджі домовилися про створення такого органу для реалізації Паризьких мирних угод 1991 року, які завершили тривалий збройний конфлікт між пров'єтнамськи налаштованим урядом країни та представниками політичної опозиції. Основними її завданнями було відновлення миру і формування нового керівництва країною шляхом проведення вільних і чесних виборів, прийняття нової конституції. До формування демократично обраних органів державної влади ТА ООН здійснювала нагляд за всіма аспектами державного управління, включаючи зовнішню політику, національну оборону, фінанси тощо. Завдяки такому посередництву у 1993 році було відновлено Королівство Камбоджа, яке було визнано ООН [5, с. 39].

У 1999 р. у Східному Тиморі, що входив до складу Індонезії, був проведений референдум за сприяння політичної місії ООН в регіоні (червень – жовтень 1999 р.), на якому понад 78% підтримало рішення про незалежність, що зумовило черговий етап заворушень та введення миротворчого контингенту та ТА ООН для сприяння формуванню нової держави. Вона почала діяти з 25 жовтня 1999 р. і мала нести спільну відповідальність за адміністративне управління в Східному Тиморі. Для цього її було наділено всіма законодавчими та виконавчими повноваженнями, включаючи здійснення правосуддя [5, с. 41]. Мандат ТА ООН складався з: 1) забезпечення безпеки і підтримання

правопорядку на всій території Східного Тимору; 2) створення ефективної адміністрації; 3) надання допомоги у розвитку цивільних і соціальних служб; 4) забезпечення координації та надання гуманітарної допомоги та допомозі в цілях відновлення і розвитку; 5) надання підтримки у створенні можливостей для самоврядування; 6) надання сприяння в створенні умов для сталого розвитку [6, с. 2–3].

Треба зазначити, що кожна ситуація має індивідуальні ознаки, тому ТА ООН, як правило, не наділяють повноваженнями, які будуть застосовуватись для всіх випадків, а скоріше наділяють функціями в залежності від кожної окремої ситуації.

Отже, «неспроможні» держави – це реалія міжнародних відносин сьогодення. Їх основними ознаками є: 1) втрата контролю урядом над ситуацією у країні; 2) економічна нестабільність; 3) порушення прав та свобод людини. Міжнародне співтовариство може надавати допомогу таким державам у формі створення ТА ООН. Крім цього кроком вперед могло б бути створення спеціального комітету при Раді Безпеки ООН для допомоги таким державам, який би діяв на постійній основі і намагався попереджувати виникнення таких ситуацій на міжнародній арені або спеціального органу, який би опікувався цими питаннями.

Список використаної літератури

1. Конвенція про права та обов'язки держав : Міжнародний документ від 26.12.1993. URL: <http://parliament-wa.info/ru/archives/1719> (дата звернення: 26.10.2019).
2. Helman G. B., Ratner S. R. Saving Failed States. Washington DC : Foreign Policy, 1992. 89 p.
3. Giorgetti Ch. A Principled Approach to State Failure: International Community Actions in Emergency Situations. Leyden : Brill, 2010. 198 p.
4. Grant Th. D. Partition of Failed States. Cambridge : Summer, 2004. 82 p.
5. Стойко О. М. Тимчасова адміністрація ООН як перший етап державного будівництва. *Вісник ДонНУ імені Василя Стуса*. 2018. № 3. С. 38–42.
6. The Situation in East Timor : Security Council resolution № 1272. URL: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1272> (дата звернення: 15.11.2019).